

Проф. др Бранко Петрић

ВЕШТАЧЕЊА АЛКОХОЛИСАНИХ СТАЊА

Задатак сваког кривичног поступка у конкретном случају је утврђивање истине, пошто је истина основни принцип кривичне процедуре, али не „материјална истина“ како је неки називају, већ истина „као највиши степен субјективног одраза објективне стварности у људској свести“. Ово стога што термин „материјална истина“ неодољиво упућује на то да постоји нека друга, нематеријална истина, а што није тачно, јер је истина једна и непроменљива, али је сасвим друго питање у којој мери и степену смо ми у стању да верно, објективно и тачно утврдимо и репродукујемо одговарајуће догађаје из ближе, или, даље прошлости на одговарајући начин. Кривична процедура познаје већи број разних принципа (начела) али су сви они усмерени на то да се оствари основни и врхунски принцип – а то је истина. Ово стога што се само на основу тачно и несумњиво утврђеног чињеничног стања (реални супстрат) може донети правилна и законита одлука у конкретном кривичном поступку.

Савремена наука и техника стављају пред суд (судско веће) и судију обавезу утврђивања низа чињеница за чије утврђивање они нису стручни а ни овлашћени, већ за разјашњавање и утврђивање таквих чињеница морају се користити вештачењима.

Чувени немачки правник Franz von Liszt (није идентичан са композитором) рекао је половином прошлог века, да би добар судија требао да има седам факултета, што је можда и било одговарајуће за оно доба, али би данас и то било недовољно, јер је доба енциклопедиста неповратно прошло. Но, посебно треба имати у виду и чињеницу да судија не може да се користи стручним знањима (уколико их и има) у утврђивању чињеница које су у домену одговарајућих научних и техничких дисциплина и грана.

На основу чл. 241. Закона о кривичном поступку (даље ЗКП): „Вештачење се одређује када за утврђивање или оцену неке важне чињенице

треба прибавити налаз и мишљење од лица које располаже потребним стручним знањем” што је најопштија формулација која се односи на све могуће врсте вештачења. У следећих 18 чланова (242–259) дате су, углавном, процесне одредбе и нешто методолошких упутстава, тако да се низ практичних питања, у вези вештачења, решава у складу са општим принципима теорије доказа и процесних обавеза односно овлашћења истражног судије, судије појединца односно судског већа. Таква ситуација је условила стварање, формирање специфичне методологије поступака при вештачењу и при оцени налаза и мишљења вештака. Та методологија није чврста и устаљена, тако да је подложна модификацијама и иновацијама, што наравно, може да има и негативних ефеката, али ипак постоје неки објективно устаљени стандарди, и ми ћемо разматрања заснивати баш на тим стандардима, с тим што стандарде нећемо наводити и образлагати, јер то није тема ових разматрања (а захтевало би и знатно простора). Вештачења могу бити веома разноврсна по материји, индивидуална или колективна, може и мултидисциплинарна, делимична или комплексна и тако даље, али је свим вештачењима заједничка, и основна, сврха: да суду пружи одговор на постављено стручно питање, или питања – ако их има више. Но, без обзира на разнородност материјала и метода рада, најбројнија су књиговодствена а затим медицинска вештачења.

Медицинска вештачења, за судске потребе, могу да буду разноврсна с обзиром на бројне специјалности и субспецијалности, али су међу њима, у доста великом броју заступљена вештачења алкохолисаних стања, и то превасходно у кривичном поступку. Вештачење алкохолисаног стања окривљеног могуће је, најшире узето, у односу на свако кривично дело, мада је по природи ствари практично искључено у односу на нека кривична дела. На пример, тешко је претпоставити да би и вештачење алкохолемије било неопходно у случају проневере, пљачке, недозвољене трговине и слично. Практично, вештачење алкохолемије најчешће се врши у случајевима крвних деликата и саобраћајних деликата.

Када и шта вештачити

Вештачење је истражна радња коју треба одредити само онда када је она објективно потребна, и када се очекује да се од вештачења добију одговарајући резултати који су од значаја за одлуку у конкретном кривичном поступку. Због тога је потребно са великом пажњом ценити питање да ли је у неком случају вештачење неопходно или није. Наравно да ће се, не ретко, истражни судија наћи у дилеми да ли да одреди вештачење алкохолемије или не, а ту дилему треба да разреши путем консултације са стручним лицем (чл. 168 ст. 9 ЗКП). Консултација са стручним лицем треба да омогући истражном судији одређење у односу на одређивање вештачења, и да то одређење буде реално,

имајући у основи стручно мишљење. Јасно је да истражни судија није обавезан да прихвати сугестију стручног лица, али треба да има ваљане разлоге ако поступи супротно датој сугестији. Међутим, када је у питању кривично дело угрожавања јавног саобраћаја, а утврђена алкохолемија, онда је по правилу, вештачење неопходно, јер сам лабораторијски налаз није, најчешће, довољан основ за објективну оцену алкохолисаног стања и утицаја тог стања на окривљеног *tempore criminis*.

Када одлучи да одреди вештачење, онда истражни судија мора да утврди шта треба да се утврди вештачењем, јер вештачење алкохолисаног стања *tempore criminis* може да буде од интереса за утврђивање постојања или непостојања неурачунљивости (код разних кривичних дела, најчешће крвних деликата) односно за утврђивања способности управљања моторним возилом (код кривичних дела у саобраћају). Свако од ових вештачења има своје специфичности, које морају да дођу до изражаја у наредби о одређивању вештачења, јер штурa и уопштена наредба о вештачењу показује да се онај који је донео наредбу, није удубио у суштину предмета, и да је поступку пришао формалистички, рутинерски. Ово без обзира на то што би се за вештака одредио искусан форензичар, јер је свако кривично дело посебан спецификум и у односу на генусно иста кривична дела, а поготову је сваки окривљени посебна индивидуалност, мање или више оштро одвојена од других. Давно је, са пуним правом, речено да нема два једнака кривична дела ни извршиоца, што треба увек имати у виду, а посебно када се ради о алкохолисаним стањима, јер су у таквим стањима варијабилности врло изражене с обзиром на објективне и субјективне факторе присутне у време конзумирања алкохола.

За утврђивање правца и обима вештачења, и постављања питања на која се захтева одговор, корисна је претходна консултација са стручним лицем (чл. 168 ст. 9 ЗКП), чије мишљење може значајно допринети формулисању квалитетне наредбе о вештачењу. Консултација са вештаком, који ће се одредити да врши вештачење, није пожељна јер постоји опасност од једностраности у коју може да западне вештак, имајући у виду своју концепцију о предмету вештачења. Међутим, када истражни судија консултује стручно лице па онда предмет преда вештаку, онда је – објективно узето – остварена посредна контрадикторност у односу на предмет, правац и обим вештачења, јер истражни судија коначно има, о тим сегментима, мишљење два стручњака. У таквој ситуацији истражни судија је у могућности да критички цени налаз и мишљење вештака, када га добије. Наравно да наведени поступак није увек обавезан, јер када се за вештачење одреди психијатријска установа (клиника или болница) односно искусан психијатар-форензичар онда ове каутеле опадају. Међутим, када је у питању сумња у урачунљивост окривљеног онда је скоро, без изузетка, неопходна консултација са психијатром-форензичарем, који треба увидом у предмет и амбулантним прегледом да утврди да ли је неопходно упућивање окривљеног на посматрање. Ово стога што непотребно упућивање ок-

ривљеног на посматрање одуговлачи кривични поступак, без реалне потребе, оптерећује вештаке-психијатре и поскупљује кривични поступак, што све треба имати у виду. Но, када вештак-психијатар, на основу прелиминарног упознавања са стањем ствари, нађе да је неопходно упућивање окривљеног на посматрање, онда је то реалан основ за доношење одговарајуће наредбе. Овакво поступање управо произилази из одредбе чл. 258 ст. 2 ЗКП.

Одређивање вештака и његов рад

Када се определи за вештачење урачунљивости, онда истражни судија треба да се определи и изврши адекватан избор вештака, што није неважна одлука, јер од стручности и квалитета вештака, те његовог налаза и мишљења зависи да ли ће суд имати ваљано разјашњену и утврђену чињеницу која је од значаја за одлуку. Када је у питању вештачење урачунљивости, услед алкохолисаног стања онда нема дилеме јер се окривљени има упутити у психијатријску установу (клинику или болницу), јер у таквом случају није могуће индивидуално вештачење.

У случајевима вештачења алкохолисаних стања у вези кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја, ситуација је другачија а у пракси различита. У таквим случајевима треба одредити лекара-психијатра, и то по могућности оног који има одређеног искуства у домену проучавања алкохолисаних стања, јер је то – објективно узето – специфична субспецијалност у психијатрији, међутим још недовољно афирмисана. Није редак случај да се за вештака одређује лекар-специјалиста за судску медицину, а понекад и специјалиста медицине рада, што није добро, јер ваљано и процесно потпуно употребљиво вештачење алкохолисаног стања и његових кривично-правних реперкусија може дати само лекар-психијатар као вештак.

Доста давним изменама и допунама Закона о кривичном поступку (из 1976. године) делимично су измењене одредбе и у области вештачења, и то тако што Закон сада директно упућује да се вештачења (па наравно и алкохолисаних стања) поверавају првенствено установама и институцијама које су специјализоване за поједине врсте вештачења. Таква интенција је јасна, јер је очигледно да се у установама односно институцијама може обезбедити тимски рад врхунских стручњака, а на располагању је најсавременија опрема, што све гарантује квалитетан налаз и мишљење, и те се интенције не користе у одговарајућој мери.

Без обзира коме је поверено вештачење алкохолисаног стања, истражни судија је дужан да вештаку (установи или институцији) стави на расположење све оно што би могло бити од значаја, утицаја и помоћи за налаз и мишљење. То значи да истражни судија мора безусловно ставити на расположење и коришћење све списе, материјале, податке и чињенице прикупљене током дотадашњег поступка (наравно сем оних издвојених на основу чл. 73. ст. 2 и 83. ЗКП), јер истражни судија не може

унапред знати (а често уопште не зна) који ће податак или елемент бити од значаја, можда одлучујућег, за опредељење вештака. Но свакако треба имати у виду да су такви подаци често од великог значаја за хетероанамнезу. Да би вештак могао квалитетно обавити вештачење могуће је да му буду неопходни допунски подаци односно чињенице, па је тада вештак дужан да затражи од истражног судије прибављање тих података односно чињеница (чл. 245. ст. 4 ЗКП). Истражни судија је дужан да размотри такав захтев и да, према својој оцени поступи у смислу захтева, или да га одбије. Наравно да ће истражни судија ретко бити у могућности да одбије захтев, јер реално постављен захтев вештака је практично нужност, и гаранција успешног окончања вештачења. Према томе, пружање вештаку свих списа, доказа, података и обавештења у конкретном кривичном поступку је *Conditio sine qua non*.

Могућа је ситуација да је вештаку, за његово опредељење, неопходан одговор на неко стручно питање или проблем, који је ван његове компетенције и специјалности, тако да је неопходно мишљење другог специјалисте. У таквом случају вештак је дужан да затражи од истражног судије да донесе наредбу о одређивању посебног вештака специјалисте за другу област или домен. Ово стога што се чињенице у кривичном поступку вештачењем могу утврђивати само путем вештака који је наредбом суда одређен за вештака, који на тај начин постаје субјект конкретног кривичног поступка. Уколико се не би на тај начин поступило, вештак који је изашао из компетенције своје стручности и специјалности, на главном претресу би морао признати да није стручан у односу на неки део или неку чињеницу а то би морао када би био упитан на који је начин утврдио чињеницу која стоји у његовом налазу, а очигледно је ван домена његове стручности. Ово стога што вештак у кривичном поступку мора на свако питање да пружи егзактан и компетентан одговор, а не може се позивати на стручна мишљења специјалиста друге струке, без обзира на то у којој мери су ти стручњаци компетентни у својој струци, али за конкретан случај нису одређени као вештаци, па нису субјекти поступка. Када ће оваква ситуација настати у вези вештачења алкохолисаног стања, фактичко је питање сваког конкретног случаја, али је свакако треба имати у виду.

Када је вештак добио наредбу о вештачењу, све списе, податке, доказе, обавештења и евентуално допуну по његовом захтеву, онда приступа раду на самом вештачењу. Начин, систем и методологија рада на вештачењу је искључива ствар вештака, и зависи само од научних основа, методологије односно научне области, стручног знања, степена савесности, научне акрибије и лекарске етике вештака, имајући у виду све елементе којима располаже за конкретан случај.

Вештачење је истражна радња у кривичном поступку и том радњом треба, по правилу, да руководи истражни судија, који је одговоран за спровођење истраге у целини. Међутим, вештачење алкохолисаних стања је специфично вештачење (као уосталом и сва друга вештачења у области медицине), на које се не могу адекватно и страктно применити

постојећа мерила о руковођењу истражним радњама. Однос између вештака-психијатра и истражног судије треба да буде однос сарадње и допуњавања, што треба да резултира квалитетним налазом и мишљењем. Истражни судија треба да буде у контакту са вештаком, да га упознаје са новим чињеницама и доказима, који могу бити од интереса за вештака, а да вештак упознаје истражног судију са потребом за прибављањем нових доказа или података неопходних за вештачење. Наравно, да сарадња између вештака и истражног судије не треба, и не би смела да буде писмено-административна, већ да је усмено-садржајна и конкретна, а као таква треба да је од обостране користи.

Налаз и мишљење

На основу чл. 247 ЗКП налаз и мишљење вештака, „уноси се одмах у записник”, наравно када је то објективно могуће, и због тога иста одредба дозвољава могућност да вештак да налаз и мишљење и писмено у року који му одреди орган који води поступак. Из ових одредаба се види не само могућност начина фиксирања налаза и мишљења вештака, већ и значајна чињеница да је вештак дужан дати и *налаз и мишљење*. Да се ради о два комплексна дела произилази не само из ових одредаба, већ и из низа других одредаба (чл. 245 ст. 3, чл. 248 ст. 3, чл. 249 ст. 1 и 2, чл. 250 и 251) у којима се говори о налазу и мишљењу, а нарочито из чл. 250 – који говори посебно о налазу, и чл. 251 – који говори посебно о мишљењу. То значи да вештак мора дати и налаз и мишљење, да та два дела треба да представљају резултат вештачења, да је однос тих делова као однос основе и закључка, да налаз представља приказ свих елемената на којима се заснива (или из којих проистиче) закључак односно мишљење. Налаз је потребан ради тога да би истражни судија, јавни тужилац, судија појединац односно судско веће (другим речима сви они који треба да оцењују и да се опредељују и одлучују) могли да виде основе које су служиле вештаку за опредељење ка одређеном мишљењу, као закључку на основу налаза. Сем тога, налаз служи и као основа за проверу тачности и исправности научног приступа, метода и података, при провери рада вештака, у случају непотпуности или недостатака, а коју проверу би вршио други вештак (или други вештаци), поводом приговора странака на дато мишљење, које би прихватио и суд.

Налаз треба обавезно да садржи ове основне елементе: а) о легалности; б) идентификационе елементе; с) субјект вештачења; д) предмет вештачења; и е) утврђење чињенице. Ови елементи су неопходни ради задовољавања процесних захтева, како би налаз одговорио процесној функцији коју треба да има у конкретном кривичном поступку.

А) Легалност – у кривичном поступку може функционисати само онај налаз (наравно са мишљењем) вештака који је дат од вештака одређеног од стране органа који води кривични поступак, па је због тога неопходно у уводу вештачења навести број и датум наредбе о одре-

ђивању вештака, као и орган који је донео наредбу. Питање легалности је од значаја и због тога што налаз (мишљење) вештака дат у једном кривичном поступку може да се користи као доказ само у том кривичном поступку, а не и у неком другом кривичном поступку против истог окривљеног.

В) Идентификациони елементи служе за утврђивање чињенице да је вештачење извршио индивидуално одређени вештак, одређен наредбом, односно вештак из установе или институције одређене наредбом. То значи да мора бити наведено име и презиме вештака, његова функција, академски или научни степен и специјалност односно субспецијалност – ако је има. Ови подаци су неопходни ради утврђивања научне и стручне подобности вештака, а и због тога да би се, у случају провере навода или потребе конфронтације са другим вештаком, као допунски или нови вештак одредио стручњак истог академског односно научног ранга и специјалности, а не случајно нижег.

С) Субјект поступка, треба да буде тачно наведен, како би било несумњиво да се ради о индивидуално одређеном лицу против кога се води кривични поступак, и да се налаз (и мишљење) односи на њега.

Д) Предмет вештачења – треба да пружи податке о томе шта је пред вештака постављено наредбом као општи задатак односно на које (или која) је требало дати одговор. Ови подаци су потребни како би се видело да ли је, и у којој мери, вештак постављени задатак обавио.

Е) Приказ утврђених чињеница – је у ствари излагање чињеница које су утврђене, на одговарајући начин, а од значаја и утицаја су на одређење вештака у односу на – закључак: мишљење.

Елементи под а) – д) по правилу се дају у уводном делу, пре налаза и мишљења, с тим што се идентификациони елементи (под в) могу дати и на крају, уз потпис вештака.

Садржај налаза, приказ утврђених релевантних чињеница, које су утврђене, треба да је прилагођен предмету конкретног вештачења, и различит је зависно од врсте вештачења и постављених задатака. Код вештачења алкохолисаних стања могуће је да буду постављене две врсте задатака и то: да се утврди да ли је окривљени (*tempore criminis*) био у стању неурачунљивости (код врло различитих кривичних дела), односно да ли је окривљени због одређеног стања и степена алкохолисаности био неподобан за вођњу – управљање моторним возилом (у случајевима кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја).

На основу чл. 12 ст. 1 КЗ СФРЈ лице које изврши било које кривично дело у стању неурачунљивости није кривично одговорно, а неурачунљив може да буде и извршилац који услед алкохолисаности није могао да схвати значај свога дела (интелектуални елеменат урачунљивости) или да управља својим поступцима (вољни елеменат урачунљивости). У случајевима сумње, неопходна је диференцијална дијагноза лекара-психијатра, а то је давни камен спотицања психијатара и правника, па мислим да данас не бисмо требали третирати то питање јер ће нам одузети много времена без резултата.

Када се ради о вештачењу алкохолисаног стања и утицају тог стања на способност окривљеног за управљање моторним возилом односно на узрочну везу између алкохолисаног стања и наступеле саобраћајне незгоде, онда је ситуација веома специфична. Специфична је по томе што се мора решити питање утицаја „лаког”, „средњег”, или „тежег” степена пијанства на понашање окривљенога за сваки конкретан случај, јер се тим степенима не може шаблонски аутоматски одредити оваква или онаква способност односно неспособност за управљање моторним возилом, с обзиром на квалитативне и квантитативне индивидуалне разлике у односу на појединце, што се – не ретко – губи из вида.

Да се питање подобности често губи из вида говоре објективно прилази и шаблонски а и аутоматски, јасно говоре чињенице. Ако се код неког возача-аматера лабораторијском анализом утврди алкохолемија од 8,68 mmol-a (0,4 ‰), никоме неће пасти на памет да путем вештака утврђује способност тог возача за управљањем моторним возилом, јер је алкохолемија до 10,85 mmol-a (0,5 ‰) дозвољена за возаче аматере на основу чл. 164 ст. 2 Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима. Ово без обзира на то што и возач са 8,86 mmol-a алкохола у крви може бити потпуно неспособан (неподобан) за управљање моторним возилом, док с друге стране возач-аматер са 15,14 mmol-a (0,7 ‰) аутоматски ће се сматрати алкохолисаним и неспособним за вожњу, без обзира на субјективне и објективне чињенице које могу говорити директно супротно. С друге стране, возачи-професионалци не смеју, за време вожње, имати ни најминималнију количину алкохола у крви, на основу чл. 164 ст. 2 тач. 1-4 ЗОС. Поставља се врло одређено питање која су то егзактна мерила и показатељи који су одредили тако одсечне границе алкохолемије и њеног могућег утицаја на подобност и способност за управљање моторним возилом. Можда би било време и место да се покрене иницијатива за измену одредаба о толеранцији алкохолемије према возачима аматерима, јер и они могу бити знатно опасни угрожаваоци саобраћаја и са својом толерантном алкохолемијом.

Мишљење вештака је коначан закључак на основу налаза, којим се даје одговор на питања постављена наредбом о одређивању вештачења и вештака. Наравно питање је да ли вештак у сваком случају може бити аподиктичан и пружити суду готову формулу урачунљивости или неурачунљивости, односно степена алкохолемије и њеног утицаја у конкретном случају. Очигледно је да та ситуација неће бити у сваком случају, али се суду ипак морају дати неки основи са којих ће поћи у правцу утврђивања стања ствари, које му је неопходно за доношење одлуке. Ово стога што лекар-вештак психијатар не располаже ни аналитичком вагом ни рентген апаратом да би снимио односно измерио оно што је неопходно за његову анализу и мишљење, а нарочито треба уважити чињеницу дефицитарности психијатријске методологије. Наравно да има случајева када вештак буде у могућности да се изјасни сигурно и одређено, али то ипак није свакодневна ситуација.

Мишљење вештака треба да се креће у границама струке и стручних питања, а да по сваку цену избегне све оно што је ван његовог

домена, и улази у домен правних питања. Вештак треба да пружи закључке о томе какве су – на основу налаза – у конкретном случају психофизичке промене, психопатолошке и физиопатолошке девијације и какво дејство оне могу имати, односно да ли су имале, и какав утицај на поступање окривљенога. Када је у питању урачунљивост односно неурачунљивост као последица алкохолемије онда вештак треба да се изјасни само – и искључиво – у том правцу, а не сме се опште изјашњавати у правцу постојања или непостојања кривичне одговорности окривљенога, јер је питање кривичне одговорности у искључивој надлежности суда, који о томе одлучује на основу свих релевантних чињеница које утврди у поступку, па наравно и на основу мишљења вештака.

Када је у питању вештачење утицаја алкохолемије на способност и подобност за управљање моторним возилом, онда је вештак, у погледу закључка, још у деликатнијој ситуацији, јер у свом мишљењу мора дати све податке који су од значаја за утицај на способност и подобност, за управљање возилом, а не сме изричито да се изјасни о способности и подобности. Ово стога што суд може, на основу изведених доказа и утврђених чињеница, утврдити да је окривљени, и поред утврђене алкохолемије, у датој ситуацији поступио идентично онако како би поступио и возач који не би био под утицајем алкохола. Ако би у таквом случају вештак закључио да је окривљени неподобан за вожњу онда би или погрешно прејудицирао одлуку суда или би био у контрадикцији са утврђеним чињеницама, а ни једно ни друго није на месту.

Вештак треба, у свом мишљењу, да пружи конкретне податке о утицају алкохолемије на психофизичке функције и степен умањења тих функција у датом случају. То се односи на смањење оштрине вида, сужавање видног поља, успоравање рефлекса, слабљење моторних функција, утицај на чуло слуха и друго, уз објашњење психичких манифестација: еуфоричност, отупелост, некритичност и слично. На основу тако датих података и закључака, суд је дужан да изведе закључке из домена кривичног права.

Није редак случај да председник већа (обично млађи и недовољно искусан) на главном претресу директно, или индиректно, постави питање о кривичној одговорности. У таквом случају иоле искусан и верзиран вештак ће изричито одбити одговор, на такво питање, јер је одговор на то питање у искључивој надлежности суда.

Однос суда према мишљењу вештака

Коначно, посебно је питање односа суда према налазу вештака-психијатра, односно питање да ли вештак у таквим случајевима „пресуђује”, како се то понекад наводи и тврди. Психијатријско вештачење није, по својој суштини и процесно-правном положају односно третману, ни у чему различито од било ког другог вештачења које се спроводи у кривичном поступку. Ово стога што се у свим случајевима вешта-

чења путем одговарајућих стручњака утврђују чињенице које су од значаја за кривични поступак, а за чије разјашњење и утврђивање суд није овлашћен јер не поседује одговарајућа стручна знања или пак нема могућности за такво утврђивање. Принципијелно, са процесно-правне стране нема никакве разлике између налаза стручњака за дактилоскопију (који је утврдио идентичност папиларних линија фиксираних на лицу места извршења кривичног дела са папиларним линијама одређеног лица) и налаза лекара-психијатра (који је утврдио да неко лице болује од одређене душевне болести и да је због тога било неспособно да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима у време извршења кривичног дела, тј. да је било неурачунљиво). Разлика је, изгледа, само у психолошком прилазу оцени тих налаза, имајући у виду да стручњак за дактилоскопију (или било који други стручњак који располаже егзактним методама у свом раду) по природи ствари може – и мора да буде децидиран, док психијатар може то само понекад. Наравно да је и материја којом оперишу психијатри таква да није увек подложна логичким операцијама, које су својствене правницима, јер понекад у налазу и мишљењу лекара психијатра има таквих елемената који одударују од логике свакодневне стварности која је правницима ближа од компликованих елемената психијатријских анализа, што је потпуно разумљиво када се има у виду да психијатар баш и оперише у домену девијација, несвакодневног, необичног и патолошког. Због тога би вештаци-психијатри требали увек да настоје своје мишљење и коначан налаз тако образложити да оно буде јасно и прихватљиво, што наравно није увек лако постићи, али је свакако могуће.

Када се говори о везаности суда за мишљење вештака, онда се одмах мисли и на питање да ли вештак у таквим случајевима „пресуђује” као што је и напред наведено. У том правцу је ситуација истоветна као и у односу на процесно-правни положај било ког вештака. Увек је суду остављено да „пресуђује”, односно увек „пресуђују чињенице, а мишљење вештака само или негира или потврђује неку чињеницу коју суд треба – уколико је несумњива – да респектује. Ни у овом правцу нема никаквих разлика у односу на било коју врсту вештачења, јер је суд дужан да цени сваки доказ по свом слободном уверењу и да тај доказ или прихвати или одбаци. Било да доказ прихвати или га одбаци суд је увек дужан да детаљно образложи због чега је доказ прихватио, односно због чега га није прихватио. Наравно да слободно судијско уверење не може да се креће у области самовоље, већ је то уверење везано објективном стварношћу, објективним друштвеним условима и кретањима и наравно несумњивим достигнућима савремене науке, а то су и ограничења слободног уверења. Према томе, само у тим границама, начелно узето, суд може да не прихвати налаз и мишљење вештака-психијатра, али је тада у ситуацији да затражи мишљење или од другог, или других вештака, или пак да затражи супервештачење. Ово стога што суд није овлашћен да сам утврди на други начин неку чињеницу коју је вештак на неки начин презентирао суду, јер суд нема та посебна знања. Будући да су

питање урачунљивости или неурачунљивости односно утицаја алкохолемије чињенице, које се утврђују на одређен начин, то се те чињенице морају несумњиво утврдити на начин прописан одговарајућим законским одредбама. Тек када се те чињенице на такав начин и несумњиво утврде, тек онда се оне могу узети у обзир при доношењу судске одлуке.

Закључак – резиме

Вештачење алкохолисаних стања је истражна радња која се предузима када је неопходно да се утврди да ли је алкохолемија имала утицаја на урачунљивост или способност окривљеног за управљање моторним возилом. Вештачење и вештака одређује наредбом орган који води кривични поступак, и одређује обим вештачења и питања на која вештак треба да одговори. Вештак врши вештачење по правилима науке и струке, па даје налаз и мишљење само о стручним питањима, као одговор на питања која су му постављена. Вештак није овлашћен да своје мишљење правно оцењује, јер је таква оцена и примена права у искључивој надлежности суда. Налаз и мишљења вештака је доказ, као и сваки други доказ у кривичном поступку, и подложен је слободној оцени како сам за себе тако и у вези са осталим доказима и утврђеним чињеницама. Суд не мора прихватити мишљење вештака, али не може сам донети закључак супротно мишљењу вештака, већ мора допунити вештачење путем истог вештака, односно одредити ново вештачење и новог вештака.

ЛИТЕРАТУРА

1. Др В. Бранковачки: *Алкохолисаност као олакшавајућа околност*, П.Ж., 12/82.
2. Др В. Водинелић: *Кривично-процесни принципи у вези вештачења*, Н.З., 4/82.
3. Др М. Грубиша: *Утврђивање урачунљивости у кривичном поступку*, О., 6/63; *Материјална истина у судском поступку*, Н.З., 3-4/64.
4. Др Горета – др Р. Турчин: *О неким проблемима сарадње између судова и психијатријских вјештака*, Н.З., 5/84.
5. Др Д. Димитријевић: *О истини у кривичном поступку*, Гласник П.Ф. у Сарајеву, 1954.
6. Др Р. Делић: *Вјештачења код свобраћајних деликата*, ПМС, 1-2/75.
7. Др Д. Крапац: *О неким процесно-правним аспектима психијатријског вјештачења у кривичном поступку*, ЈРКК, 2/75.
8. Др П. Марина: *Доказна снага вештаковог мишљења*, П.Ж., 1-2/55.
9. Др Б. Петрић: *Суд и психијатријско вештачење*, ГЛ АКВ, 5/67; *Вештачење урачунљивости*, ГЛ АКВ 2/70.
10. Др О. Цвијовић: *Правне и чињеничне претпоставке за вештачење у кривичном поступку*, П.Ж., 10/77.